

Naturlig vandstand i moser langs Karup Å

Karup Å er et naturligt slynet vandløb i Midtjylland. Siden 1964 har det været fredet over en længere strækning. Store dele af ådalen består af eng- og mosearealer. Spredt langs åen findes mange små vældprægede områder og kær. Vandløbet og dets ådal er en del af Natura 2000-området Karup Å, Kongenshus og Hessellund Heder. En af indsatserne i Natura 2000-planen for området er, at der skal skabes naturlige vandstandsforhold i rigkærene langs åen.

LOUISE BERG HANSEN, JANN RIBERGAARD & KELD MORTENSEN

Natura 2000-planen

I 2011 udkom de første planer for Natura 2000-områderne i Danmark /1/. Her bliver truslerne i natura 2000-områderne beskrevet. En af truslerne, for Karup Å-dalens rigkær, hængesække og kildevæld, er uhensigtsmæssig hydrologi. Uhensigtsmæssig hydrologi opstår, f.eks. når dræn og grøfter fjerner det overfladenære grundvand, som naturligt hører hjemme i de våde naturtyper, og er afgørende for dannelsen af de karakteristiske plantesamfund. Når det sker, ændres levevilkårene for en række planter, og naturtilstanden i moserne forværres. Det kan man se ved, at de små, langsomtvoksende og sarte urter som orkideer, loppe-star, hjertegræs, trævlekrone, kær-trehage og mosser som bl.a. *Tomenthypnum nitens* og *Helodium blandowii* (Figur 1) forsvinder og erstattes af højt voksende græsser og stauder som mose-bunke, alm. mjøddurt, lyse-siv, tagrør og tidsler.

I ådalene handler det om at sikre, at det rigtige vand kommer til de naturtyper, som er afhængige af overfladenært grundvand. Det

rigtige vand, er næringsfattigt grundvand, der bliver trykket op til jordoverfladen. Det er det der kaldes grundvandstilstrømning i den stiliserede (Figur 2). Umiddelbart under jordoverfladen bliver vandet tilgængeligt for de små sarte planter og mosser. Vand fra grøfter, dræn, den overfladiske tilstrømning samt overskyllende vandløbsvand er beriget med næringsstoffer, og vil kunne forværre tilstanden i en fin mose. Det er derfor ikke lige meget, hvor vandet i moserne kommer fra.

Forundersøgelser

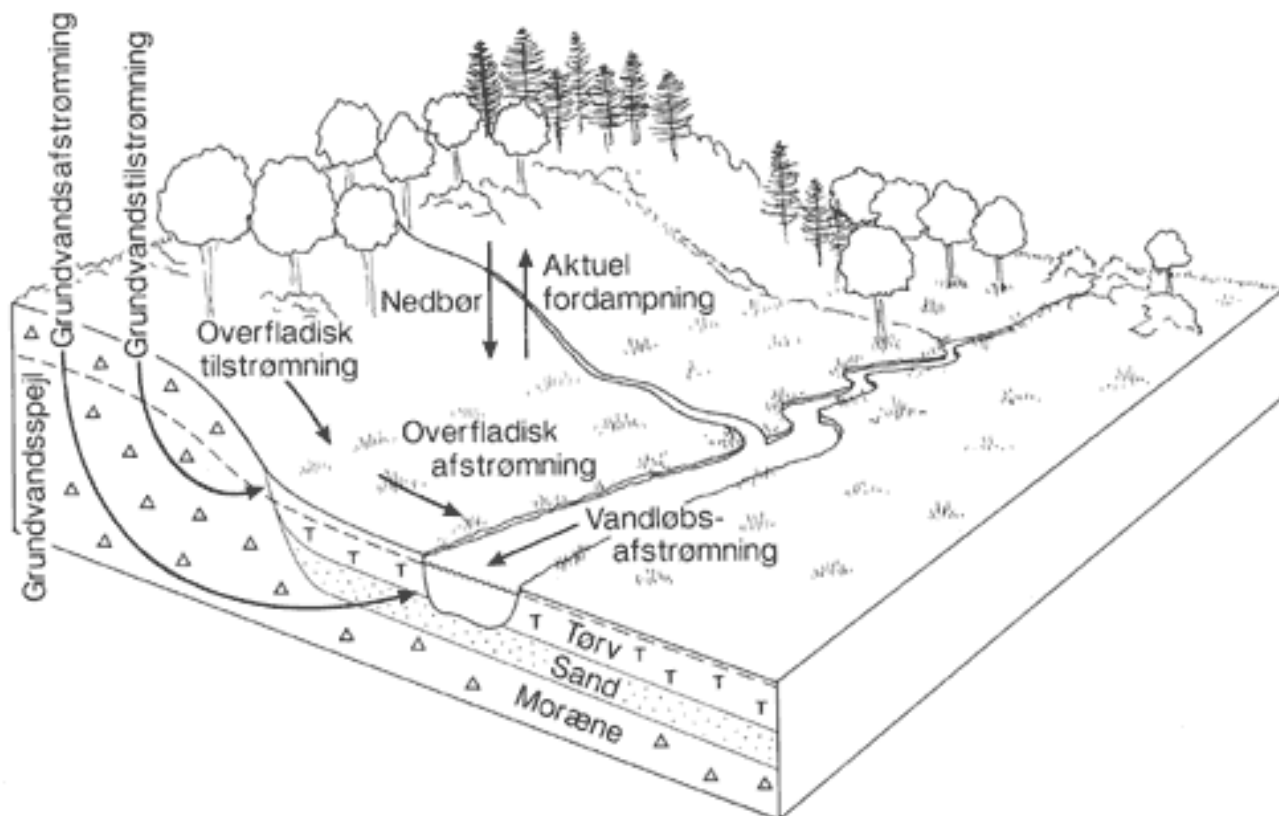
Alle indsats, som skal laves i medfør af Na-

tura-2000-planen, skal ske ad frivillig vej. Det er i dag frivilligt for lodsejeren, om han ønsker at indgå i et projekt, og det er muligt at søge støtte til projektet via en tilskudsordning hos NaturErhvervstyrelsen.

For at kunne genskabe naturlig hydrologi i et Natura 2000-område, skal der laves en forundersøgelse. Forundersøgelsen skal klarlægge, hvilke tiltag, der skal laves i den enkelte mose for, at denne får en optimal hydrologi. Måske skal der lukkes grøfter eller brydes dræn. Måske skal en grøft, som afvander en ovenfor liggende mark, have en spuns-væg, så den ikke også afvander moserne. Måske

Figur 1.1 og 1.2. Rigkær ved Karup Å med mange langsomtvoksende sarte urter og mosser. Foto: Keld Mortensen

Figur 2. Model som viser vandets kredsløb omkring et vandløb og sammenhængen med grundvandet /2/.

skal grøften rørlægges, så den ikke har betydning for moser. Valget af værktøj afhænger af problemet i hvert enkelt tilfælde.

Karup Å er grænsevandløb imellem Herning og Viborg Kommuner. Den vestlige bred ligger i Herning Kommune og den østlige ligger i Viborg kommune. Begge kommuner har fået lavet forundersøgelser til etablering af naturlig vandstand i moser langs Karup Å /3//4/.

Begge forundersøgelser er blevet lavet af samme konsulent. På begge sider af åen er der i udvalgte moser (Figur 3) blevet lavet felt-

undersøgelser, der sammenstiller de vegetative data, højdemodel og topografi, med den aktuelle tilstand i kærområderne herunder specifikt den lokale hydrologi. De lokale hydrologiske forhold kan f.eks. beskrives ved pejling eller logning af vandstand i piezometer. Når de aktuelle forhold kendes og er beskrevet kan der rådgives om, hvordan den lokale hydrologi kan forbedres således, at der opnås en forbedret tilstand i de udpegede naturtyper.

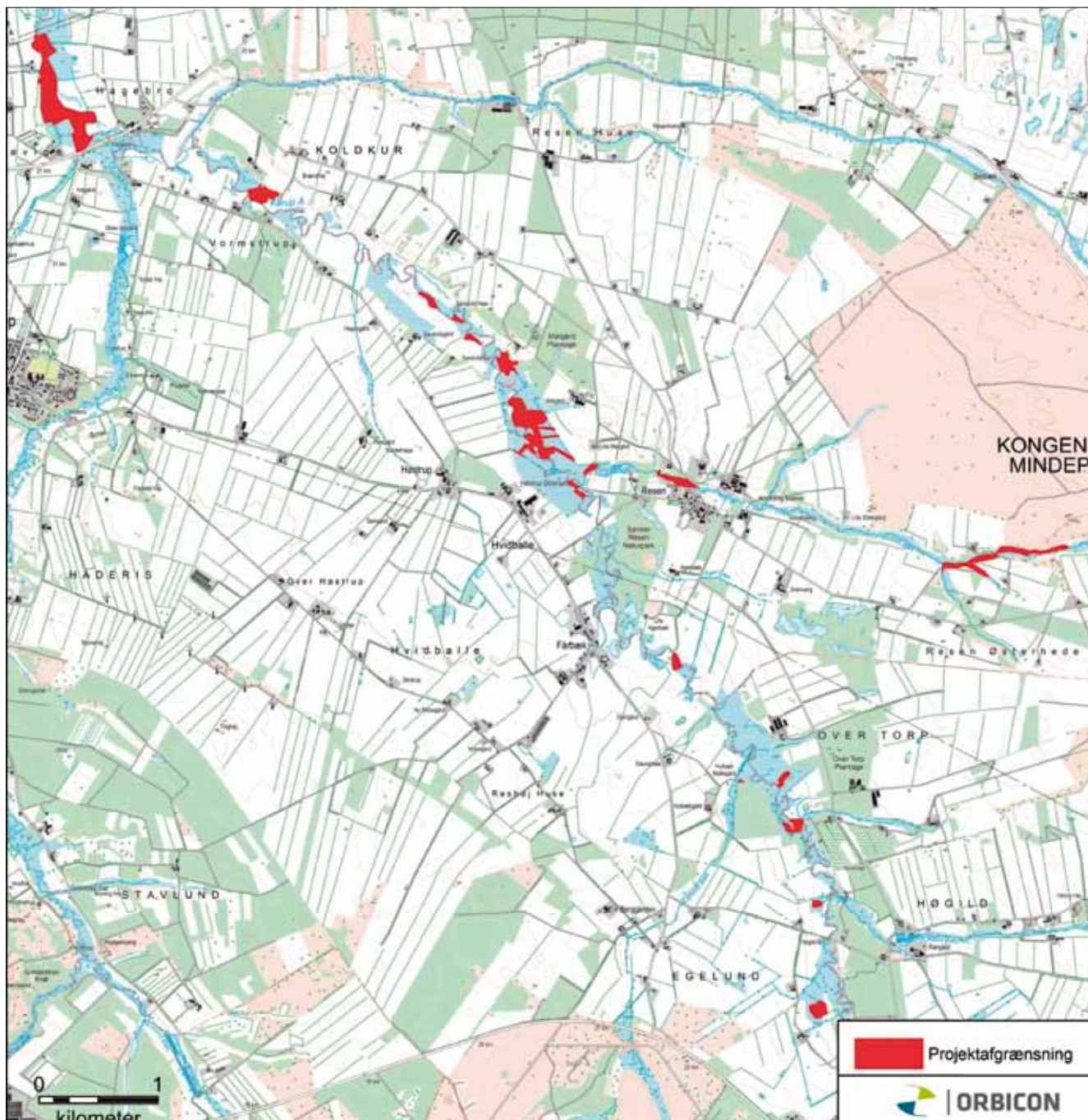
Realiseringsprojekter

Herning Kommune har været i kontakt med nogle af lodsejerne til de moser, hvor forundersøgelsen har vist, at der er størst potentiale i at få etableret en bedre hydrologi. Der er blevet holdt møder, hvor ejerne har fået forklaret, hvad undersøgelsen viser, og hvilke tiltag der kunne være relevante at lave på deres jord. Dialogen har endnu ikke resulteret i et realiseringsprojekt, men kommunen arbejder videre med projekterne.

Viborg Kommune har mindst et relevant projekt i kikkerten, som vil kunne realiseres. Der har dog endnu ikke været kontakt til de relevante lodsejere, men projektet vil være oplagt at tage med, hvis der bliver en ny ansøgningsrunde ved NaturErhvervstyrelsen.

Hvis man som lodsejer vælger, at gå med i et projekt om forbedring af hydrologien i et rikkær, kan man få økonomisk støtte. NaturErhvervstyrelsen dækker alle udgifter direkte relateret til projektet. Det gælder både for forundersøgelserne og for selve anlægsprojektet. Herudover kan man søge om en kompensation for det areal, som bliver mere fugtigt. Kompensationen består af et tilskud som bliver udbetalt over en 20 årig periode. Tilskuddets størrelse afhænger af, hvad arealet har været brugt til, inden projektet blev gennemført. Hvis man tidligere har modtaget støtte til projektarealet, kan man fortsat søge grundbetaling til det, selvom det fremover vil stå under vand /5/.

Figur 3. Kort som viser de områder hvor der er lavet forundersøgelser.

Man kan få hjælp og vejledning hos kommunen, hvis man har fået mod på at lave et hydrologiprojekt.

Referencer

- /1/ Natura 2000-plan 2010-2015. Karup Å, Kongenshus og Hessellund Heder. ISBN nr. 978-87-7091-137-5. Miljøministeriet, Naturstyrelsen, dec. 2011
- /2/ Vandmiljøplan II, genopretning af vådområder, hæfte 2 – Hydrologi, Stofomsætning og opmåling, Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, <http://www.sns.dk/landhav/vandmiljøplan/sns-web/Haefte2/haefte2.htm#1-1>
- /3/ Teknisk og biologisk forundersøgelse til etablering af naturlige vandstandsforhold i rigkær og kildevæld

langs Karup Å ved Haderup, Grøntmij, Apr. 2015 – link: <http://projekter.herning.dk/media/9835453/samlet-rapport.pdf>

- /4/ Forundersøgelse til genskabelse af naturlig hydrologi ved rigkær og kildevæld langs Karup Å ved Resen, Grøntmij, juli 2015, – links på [http://naturerhverv.dk/fileadmin/user_upload/NaturErhverv/Filer/Tilskud/Arealtilskud/Miljø_oekologitilskud/2016-Miljø-og-oekologi/10042_FVM_Natura2000_A4_](http://kommune.viborg.dk/Borger/Natur,-miljø-og-affald/Mose,-heder-og-andre-arealer/Natura2000/N2000Projekter: Rapport (pdf - 9,4 MB), Bilag 1, Bilag 2 (pdf - 6,3 MB), Bilag 3 (pdf - 6,0 MB), Bilag 4 (pdf - 5,6 MB), Bilag 5, Bilag 6
/5/ Naturpleje i natura 2000, Tilskuds muligheder 2016, Miljø- og Fødevarerministeriet, 2016, <a href=)

dec2015_INTERAKTIV.pdf

LOUISE BERG HANSEN er biolog i Herning Kommune og arbejder med naturpleje, naturpolitik og biodiversitet. Enghavevej 10, 7400 Herning, mail: ngolh@herning.dk

JANN RIBERGAARD er biolog og naturformidler i Viborg Kommune og arbejder med naturplaner, naturprojekter og naturformidling. Prinsens Alle 5, 8800 Viborg, jrs@viborg.dk

KELD MORTENSEN er chefrådgiver og biolog ved Orbicon, Jens Juuls Vej 18, 8260 Viby J., Mail: Keld@orbicon.dk. Keld har siden 2012 gennemført 32 forprojekter, samt 1 udførselsprojekt, til genskabelse af naturlig hydrologi hovedsageligt i rigkær.